

V časopisech vyskytly se zase články o intelektuálech díky naší Skupině a jejímu poměru ke straně národně sociální. V 5. a 6. čísle výtečné Přítomnosti hned dva pánové, Kodíček a Hilar, lámou si učenou hlavu, co s těmi intelektuály v politice, jakou jim přisoudit úlohu, mají-li jíti do stran nebo zůstat mimo ně, a když již do stran, jakou úlohu jim tam přidělit, a což takových zbytečností více jest.

Má-li se o tom něco rozumného vědět a povědět, jest třeba znáti nejprve, co je to za zvíře ten t. zv. intelektuál. Intelektuál jest, milý čtenáři, poválečné slovo za inteligent. Před válkou šla k nám mezinárodní hantýrka přes Německo, po válce jde většinou přes Francii a Anglii, odtud dostal i starý inteligent francouzskou (nebo anglickou) obměnu svého tvaru právě jako naši policajti, četníci, listonoši atd. francouzskou uniformu za starou, která se blížila formě německé.

Intelektuál je tedy totéž, co starý inteligent. A to je člověk, který si myslí, že více než co jiného vyznačuje jej rozum, důvtip, život duševní. Je to člověk, který, jak říká lid, „pracuje hlavou“ a domnívá se následkem toho, že koná práci nesnadnější i důležitější, než je práce tělesná, ruční, a žádá proto více úcty, vážnosti a ovšem i platu než dělník rukou. Konfiskuje pro sebe inteligenci a nechce ji přiznati řemeslníku, dělníku, rolníku. Domnívá se totiž, že jest práce dvojího druhu: jedna že se porizuje pouhou silou tělesnou — práce hmotná; druhá silou ducha — práce duševní.

A tu se začíná jeho omyl. Není prací výlučně tělesných, jako není prací výlučně duševních; ke každému dílu, má-li se zdařiti, jest třeba účastenství ducha, důmyslu, bystrosti, vynalézavosti, vtipu. Postav jen intelektuála tělesně zcela zdatného k pluhu a dej mu zorati souvrať — uvidíš, jak to svede. Každý ví, že dobré dílo kovářské, krejčovské, kotlářské, zámečnické, tkalcovské atd. žádá si inteligence a že bez ní špatně dopadne; ve všech těchto oborech jsou dělníci vynikající, opravdoví umělci svého oboru, a břídilové, právě jako mezi intelektuály; a břídilů jest ovšem mnohem víc než mistrů, právě jako mezi inteligencí. Při všech pracích tělesných jest tedy také zaměstnána duše; tu víc, onde míň, ale bez ní není možná ani práce nejprostší a nejhrubší. I na tu jest třeba mysliti; koná-li se bezmyšlenkovitě, pouhou rutinou, nezdaří se nikdy úplně.

A naopak: účast ducha přeceňuje se velmi často u prací t. zv. duševních, intelektuálních, učených. Vezmi si právníka, úředníka soudního nebo správního — na příklad okresního hejtmana — notáře. Myslíš, že ta práce, již koná, jest nějaká vynikající tvorba duševní? Nepracuje často rutinou, setrvačností, zvykem spíše než soudností, duševní vynalézavostí a tvořivostí? Četl jsem kdesi nedávno, že soudce musí dnes, kdy jest nedostatek úřednictva soudního, vynésti průměrně třicet rozsudků denně. Je možné, aby se každým tím rozsudkem obíral delší dobu, aby se nad případem hlouběji zamyslel? Není přímo veden a sváděn k šabloně? Každý, kdo se delší dobu stýkal s t. zv. inteligencí, ví, jak málo je tu duševní tvorby a jak mnoho předsudků, rutiny, nápodobivosti, šablony, pouhé vnějškové fortelnosti jako mezi t. zv. dělníky hmotnými, rukodělníky. A mechanismus, nápodobivost, rutina převládá i mezi intelektuály nejvyššího stupně: vědci, učenci, spisovatelé, umělci. Myšlenkové pohodlí, hrůza z nových myšlenek, setrvačnost v určitých drahách myšlenkových, pohodlných a vyzkoušených, které usnadňují co nejvíce práci, vyznačuje největší část hlavně starších intelektuálů i nejvyšších stupňů. Hledal a tvořil něco obyčejně takový člověk v mládí; v pozdějších letech žije a tyje z těchto heroických dob, rozměňuje

230 a obměňuje, co v nich promyslel nebo objevil. Každý nadaný člověk, který sám pracoval vědecky nebo básnicky a umělecky, ví, jak velká část práce t. zv. vědecké nebo umělecké, často i velmi slavené a uznávané, které jako odborník rozumí a již může posouditi, bývá mechanická, bez účasti ducha vpravdě tvořivého; vyrobená spíše trpělivými rukama než objevená duchem, spíše vyseděná než vytvořená. A slyší-li pak nároky intelektuálů, vidí-li jejich sebevědomí, s jakým žádají pro sebe privilegovaného postavení v národním celku, může se tomu jen ironicky usmáti: ví, že snad jen jeden, snad dva ze sta měli by k tomu jakési vnitřní oprávnění, založené na jejich skutečné tvořivosti...

Tedy: účast ducha při t. zv. práci fyzické se podceňuje a při t. zv. práci duševní se přeceňuje. Vpravdě jest třeba ducha ke každé práci a mnohý dělník rukou užívá a spotřebuje ho více než mnohý dělník duševní neboli intelektuál. Málo záleží na tom, je-li druh práce, kterou konáš, pokládán za výsostný nebo nízký; hlavní jest, abys práci svého druhu konal co nejdokonaleji. Dokonalý kovář jest pro společnost mnohem cennější než špatný soudce; dobrý krejčí mnohem užitečnější než špatný sochař. Intelektuál pochybný nebo prostřední, jak viděti, jest přímo nebezpečný veřejnosti a může způsobiti škody, proti nimž ztráty způsobené společností rukodělníkem jsou nepatrné. Tedy: intelektuálové, kteří žádají pro sebe privilegovaného postavení, dovolávajíce se ať skutečných, ať domnělých zisků, jež přinášejí svou činností společnosti, nesmějí zapomínati i škod, které působí národnímu životu jejich průměrní a podprůměrní příslušníci. A jest sporno, máme-li na zřeteli inteligenci jako celek, jsou-li větší zisky nebo ztráty.

Při dnešní dělbě práce budou ovšem vždycky intelektuálové nutní. Dělbá práce pokročila: člověk se z odborníka. Ve vědě, říká se, není možný pokrok bez badání odborného. To jest pravda, ale jen do určité míry. Jest možno zaběhnouti se v odbornictví, utonouti v něm, propadnouti mu úplně, jako jest možno zplaněti ve všeobecnostech. Odbornictví nesmí ztratiti styk s celkem

231 vědním, s lidstvem, se životem: musí býti naopak velmi pečlivě v ně včleněno; musí vědomě udržovati styk s nimi, vědomě jim sloužiti. Jinak propadá vědecké mikrologii, badatelskému byzantismu a badatelské scholastice, v nichž se naposledy zadusí. Prostředek stává se mu cílem. Hromadí do nekonečna pozorování, fakta, theoremata, které netvoří organického celku skladbného, nýbrž zůstávají lhostejnou a mrtvou nakupeninou, s níž neví život, co počíti. Odborník, který vyvinul v sobě jednostranně smysl pro určité jevy, musí tuto jednostrannost vědomě vyvažovati, nemá-li býti zisk její velmi pochybný. Souvislosti s celkem nesmí ztratiti odborník: musí znáti celkovou skladbu života a dovésti ji podříditi svůj odbor a nalézt v ní místo pro něj. Odbornictví v umění a poesii vede často přímo k „l'art pour l'art“: technika stává se tu nakonec jedinou starostí umělce nebo básníka. A rovněž je věda pro vědu, již řemeslo vědecké jest vším, služba životu přichází až naposledy. Ale tato věda jest již nejméně tvořivá: tvořivost jest tam, kde se slouží pokorně čemusi vyššímu, než jsi sám, neznámému bohu; kdo chceš vladařit a ze sebe a své snahy děláš střed světa, bloudíš, omámen pýchou odbornou. Život jest jeden, a kdo vědomě s ním přerušil souvislost, propadl smrti, lhostejno, zda odborné či neobdobné.

Intelektuál jest tedy odborník práce rozumové. Ale poněvadž intelektuálnost není nijaký vymezený odbor práce, kde by se rozum mohl vyráběti, nýbrž jest to vlastnost rozlitá celým lidským rodem, jako jest vzduch rozlit nad celou zemí, může se velmi snadno státi, že rozumového odborníka přeroste někdy rozumový neodborník. Jest známo, že nejednou přišla spása odborné vědě, když se zaběhla do slepé uličky, od laiků a samouků odborně neškolených. „Flat, ubi vult“, „vlá, kde chce“, říká se o duchu; toho by měli býti pamětlivi intelektuálové a neměli by se specialisovati na rozum a moudrost. Jest to ze všech specialisací ta *nejchoulostivější*. „Nevídí pro stromy les,“ říkají lidé o člověku krátkozrakém. A tutéž vlastnost vidáme často u odborníků intelektuálů. Nemají životné orientace a nedovedou

si pomoci tam, kde je třeba rychlého rozhodnutí. Takový Ferdinand Peroutka rozhořčí se nad nemravnými inserty Ilustrovaného zpravodaje; ale neví, co má v takové situaci udělat, totiž zavolat nejbližšího státního návladního. Ale ne, jen toho od něho nechtějte; to raději popíše deset stránek Přítomnosti a vypíše půl kalamáře inkoustu. To je typus intelektuála odborníka v špatném slova smyslu; myslí ne myšlenky, jedná ne skutky, nýbrž papír, papír a zas papír...

Intelektuál měl by dnes odložit svou lacinou pýchu a hledati opravu svému odbornictví tím, že žije, jak jen může nejvíc, ve volném vzduchu neodborné životní činnosti a radosti. Tím vyvažuje nebezpečí své jednostrannosti. Již Goethe trpěl přílišnou specialisací a žádal od básníka, aby měl své místo v životě, své občanské povolání co nejpraktičtější a co nejvšednější. Dělna práce pokročila v moderní společnosti až do krajnosti a není pochyby, že tím trpí život. Jest třeba hledati lék tomuto osamocení, tomuto rozdrobení v atomy, které si přestávají již někdy rozumět. A to jest možno jen tak, že intelektualita přestane býti odbornictvím, že intelektuál nebude se specialisovati na výrobu rozumu, že nebude se před životním proudem barikádovati povýšenecky různými privilegii, nýbrž bude co nejvíce přecházeti v život, co nejvíce mu sloužiti, co nejvíce mu prostředkovati své vědění a poznání.

Intelektuál nesmí se stavěti mimo život a nad život; a nesmí se proto stavěti mimo politiku. Napoleon nazval ji dobře moderním osudem; nikdo nemá práva vyhýbat se jí, poněvadž konec konců, byť špinavá a učouzená, je to přece jen dílna; v níž si připravují formy příští společnosti.

Intelektuál dnešní musí si uvědomiti, že nejvíce tvoří ten, kdo nejlépe slouží životu. A to znamená: opustiti nejprve specialisací intelektualistickou a jíti k životu do školy. Jen ten, kdo se neustále a všude, od všeho a od každého *umí* učiti, může tvořit; to jest největší umění ze všech a sám smysl tvorby. Míti vnímavost, pozornost a schopnost stále živou a nikdy nestydnoucí, aby ses jí vyrovnával se všemi podněty a výzvami, jež

přináší tvá doba, tvé okolí, tvůj život! Běda tomu, kdo má neplodný, puristický ideál divadelní ušlechtilosti a dokonalosti! Kdo se staví mimo příboj životní ve své naškrobené toze a má jedinou starost, aby mu nikdo nepocuchal jejích záhybů, aby mu ji nic nepotřísnilo; aby ji donesl domů v liliové bělosti. Všecko jest možno odpustiti mimo tuto ctnostnickou netýkavkovitou specialisací, mimo tuto bezduchou, sobeckou malodušnost! Je to dokonalost destilované vody, z níž nemůže nic vzkličít, v níž nemůže nic žít. Proto jsou u nás odborníci intelektualismu neplodnější než písek pouště. A veliké bude mlčení po nich. Dokonale obilení hrobové ušlechtilé mrtvolnosti.